

بازخوانی ارتباط «انسان-طبیعت» از طریق بررسی نماد باغ در آثار نقاشی معاصر ایران

مطالعه موردی: هفت نمایشگاه دوسالانه نقاشی معاصر ایران و پنج نمایشگاه تجلی احساس

دکتر آزاده شاهچراغی^۱، دکتر سید غلامرضا اسلامی^۲

تاریخ دریافت: ۸۹/۲/۲۸ تاریخ پذیرش: ۸۹/۶/۲۲

چکیده:

در یک قرن اخیر، برای رفع بحران ارتباط انسان با طبیعت و خسارات ناشی از آن، راهکارهای گوناگون با رویکردهای متفاوت ارائه شده است. از آنجا که این بحران جهانشمول است، بسیاری از این راهکارها به صورت کلی و در مقیاس جهانی اعلام شده است. حال آنکه به نظر می‌رسد، می‌توان ذهنیت انسان معاصر را در مورد طبیعت، در هر یک از فرهنگ‌های بومی به طور جداگانه بازنمایی کرد و راهکارهای متناسب با هر یک از آنها را ارائه نمود. از آنجا که به طور معمول، پرسش مستقیم درباره نظر افراد در مورد طبیعت، منجر به دریافت پاسخ‌های کلیشه‌ای و شعارگونه از ایشان می‌شود، برای دوری از این معضل، در این تحقیق با بررسی آثار نقاشی معاصر تحت عنوان «جایگاه طبیعت و پدیده معمارانه باغ، در ذهنیت انسان ایرانی معاصر»، با روش نمونه‌گیری احتمالی در میان آثار به نمایش درآمده در «هفت نمایشگاه دوسالانه نقاشی معاصر ایران» و «پنج نمایشگاه تجلی احساس» مورد بررسی و تحلیل کیفی و کمی قرار گرفته است. نتایج به دست آمده نشان می‌دهد که مشکلات و راهکارهای آنها در طبیعت مصنوع (باغ)، از طریق توجه به مفاهیم ذهنی انسان معاصر و عمق دریافت‌ها و پرداخت‌های او میسر می‌گردد.

واژگان کلیدی:

انسان و طبیعت، باغ ایرانی، نماد باغ، نگارگری ایرانی، نقاشی معاصر ایران.

خاص امکان پذیر است. با این هدف، تحقیق پیش روی ذهنیت انسان معاصر ایرانی را در مورد طبیعت از خلال آثار نقاشی معاصر می‌جوید. برای آنکه تحقیق، تدقیق گردد این امر با تأکید بر شناسایی مفهوم «باغ» (به عنوان نمونه‌ای از طبیعت انسان ساخت در ایران) انجام شده است.

برهم‌کنش هنر، طبیعت و مردم

آثار فرهنگی - هنری به عنوان نمایشگر شاخصه‌های فرهنگی در اذهان عمومی هستند و از این رو می‌توان رویکرد مردم نسبت به طبیعت را از طریق آثار هنری نیز جستجو نمود.

آثار هنری هر جامعه علاوه بر آنکه نمایانگر ذهنیات، ارزش‌ها، عقاید و علایق مردم یک جامعه است، بر آن‌ها نیز مؤثر است. آثار فرهنگی - هنری هم برآمده از فرهنگ جاری جامعه است و هم به عنوان رسانه‌های قوی بر فرهنگ جامعه تأثیر گذار می‌باشند. اهمیت این موضوع در عصر کنونی که آنرا عصر ارتباطات و اطلاعات خوانده‌اند بسیار قابل تأمل است؛ زیرا آثار فرهنگی - هنری می‌توانند تعامل رسانه‌ای میان ارزش‌ها و مردم برقرار نماید. آنها ارزش‌های موجود، و ارزش‌های در حال آموزش را به نمایش می‌گذارند و از اینروست که می‌توانند ارزش‌های فرهنگی گذشته را نیز بازیابی نمایند.

انسان در برابر طبیعت، هم به عنوان استفاده کننده و هم مشارکت کننده در حفظ آن ایفای نقش می‌کند. همچنین طبیعت مشارکت کننده در حفظ آن ایفای نقش می‌کند. همچنین طبیعت مصنوع همانند باغ، هم مؤثر بر مردم و هم متأثر از آنان است. مردم بر شکل‌گیری، حفظ و بقاء طبیعت از طریق کنترل طبیعت (برای مثال ایجاد باغ در محیط کالبدی زندگی) تأثیر مستقیم دارند. حیات طبیعت و باغ وابسته به انسان است. انسان هم نیازمند به طبیعت موجود در باغ است. وجود طبیعت و باغ در محیط زندگی بر ارتقاء بهداشت روان فردی و جمعی جامعه تأثیر می‌گذارد. اما یک جامعه نیز می‌بایستی از نظر فرهنگی، پذیرای حضور آن‌ها در محیط زندگی بوده و به حفظ و بقاء آن نیز علاقمند باشد. از طرف دیگر شاخصه‌های فرهنگی مردم در هر زمان می‌تواند حفظ و بقاء، طبیعت در محیط زندگی را مشخص کند. به بیان دیگر شاخصه‌های فرهنگی متغیر مستقلاً هستند که بر حفظ آن دو در محیط زندگی به عنوان متغیر وابسته، مؤثر می‌باشند. اگر در یک فرهنگ علاقمندی به حفظ و مراقبت از طبیعت دیده شود، می‌توان گفت که حضور طبیعت از نظر فرهنگی و ذهنی امکان‌پذیر خواهد بود.

در ایران علاوه بر بازشناسی باورهای تاریخی و مذهبی مردم، می‌توان از نقطه نظرات معاصر آنان نسبت به طبیعت و پدیده‌های تلفیق کننده طبیعت و مصنوع همچون باغ^۱ آگاه شده و در ارائه راهکارهای تازه آنان را مورد نظر قرار داد. اما از آنجاکه به طور معمول پرسش مستقیم درباره تصور افراد نسبت به طبیعت، منجر به دریافت پاسخ‌های کلیشه‌ای و شعارگون از ایشان است، می‌بایست برای بازشناسی مفاهیم ذهنی و خاطرات انسان معاصر در مورد طبیعت به دنبال شیوه‌های جدید بود. یکی از این شیوه‌ها بررسی محتوایی آثار هنری است؛ زیرا آثار هنری جامعه همانند رسانه، می‌تواند نمایشگر بخشی از اندیشه عمومی آن جامعه باشد.

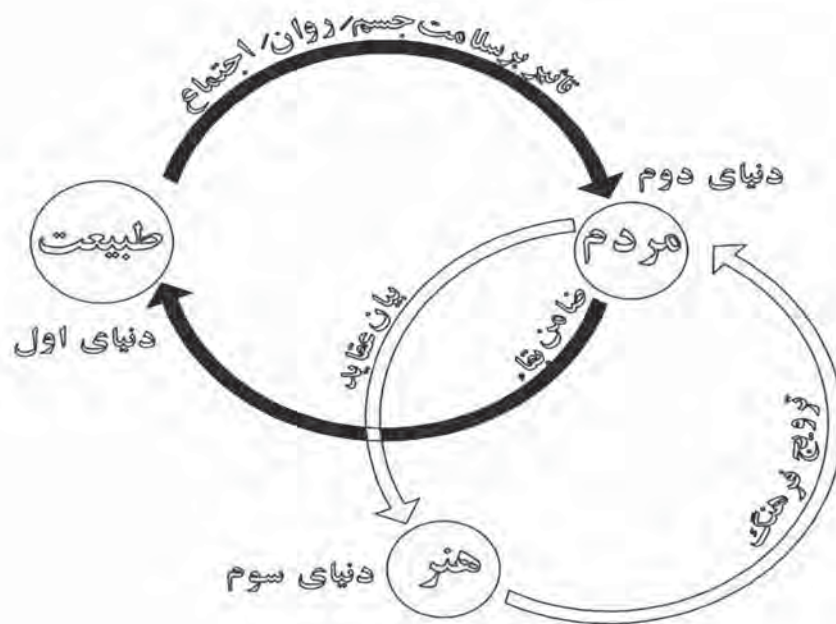
مقدمه:

امروزه به دلیل بروز بحران در کیفیت ارتباط انسان با طبیعت و خسارات ناشی از آن، راهکارهای گوناگونی از سوی اندیشمندان و محققان پیشنهاد می‌شود. درحقیقت در نظریات اخیر پارادایم^۱ «مسئولیت انسان در برابر طبیعت» هم به صورت کلی و هم به صورت جزئی، ارائه راهکارهای اجرایی و از دیدگاه‌های گوناگون معنی می‌شود.

در نگاه کل نگر، در رویکردهای دینی^۲، توصیه می‌شود که وجه معنوی و قداست طبیعت به باور انسان باز گردانده شود. در حوزه‌های بوم شناختی^۳، توصیه می‌شود که دخالت انسان در طبیعت به حداقل رسیده تا آثار سوء تخریب طبیعت که موجب انواع بیماری‌های جسمی و روانی و اجتماعی برای وی شده است، کاهش یابد. همچنین در این خصوص به مسأله تراکم محیطی و فقدان حضور طبیعت در محیط‌های شهری به عنوان یک معضل مهم تأکید می‌شود. در دیدگاه‌های اقتصادی توصیه می‌شود استفاده از انرژی‌های پاک معمول گردد تا از یکسوتخریب طبیعت کمتر شود و از سویی دیگر هزینه‌های تأمین انرژی کاهش یابد. در مدل توسعه پایدار^۴، به سه عامل اجتماع (انسان)، محیط و اقتصاد به طور همزمان پرداخته می‌شود و اینچنین بیان می‌شود که در واقع توسعه پایدار، آن نوعی از توسعه است که بتواند به ارتقاء کیفیت زندگی انسان بیانجامد. اما این تفکر انسان مدار نبوده، بلکه سلامت انسان و نظام‌های بوم شناختی (اکولوژیکی) را در بلند مدت بهبود می‌بخشد.

راهکارهای اجرایی در خصوص ارتقاء کیفیت رابطه انسان - محیط (طبیعی و مصنوع) و حضور مجدد طبیعت در محیط کالبدی زندگی انسان توسط برخی از پژوهشگران، طراحان منظر، معماران و شهرسازان مطرح و با اشاره به تجربه باغ‌سازی در تمدن‌های پیشین، ایجاد باغ‌های متناسب با زندگی معاصر را در چهار دسته کلی تقسیم نموده‌اند: باغ‌های خانگی^۵؛ باغ‌های شفافبخش^۶؛ باغ - پارک‌های مشارکتی^۷؛ و باغ‌های محصور عمومی در شهر^۸، که در کشورهای گوناگون (و البته در کمتر از ۲۰ سال اخیر) تجربه شده است و نتایج قابل توجهی نیز داشته است.

در تمامی دیدگاه‌های مطرح شده (هم در رویکردهای کل نگر و هم در راهکارهای اجرایی) حضور انسان و نحوه نگرش او به طبیعت اهمیت بسیار دارد. از آنجاکه بحران ارتباط انسان و طبیعت جهانشمول است، در ارائه راهکارها نیز اغلب راه حل‌های کلی و جهانی به چشم می‌خورد. اما پیشنهادهای در مقیاس منطقه‌ای و بومی^۹ برای تدقیق راهکارها، مورد نیاز است که از طریق شناخت جایگاه طبیعت در اذهان عموم مردم با یک فرهنگ

نمودار ۱- نمودار برهم کنش هنر، طبیعت و جوامع انسانی (مردم)

بنابراین در این تحقیق میزان و چگونگی حضور باغ در آثار فرهنگی - هنری معاصر، به طور جداگانه و متمایز از طبیعت مورد بررسی قرار می‌گیرد و پیش از آن نیز بر این تمایز در دیدگاه ایرانیان تأکید می‌شود.

طبیعت و باغ در نگاه ایرانیان

در ذهن مردم آنچه باغ را از طبیعت جدایی سازد لایه‌های مفهومی، معانی و نیز ویژگی‌های کالبدی و کارکردی مختص به آن در هر مکان است. «باغ ترکیبی معمارانه از بکارگیری جماد و نبات و اثری زنده است. باغ نمایانگر فرهنگ هر قوم و شرایط اقلیمی منطقه زادگاهش است.» (در منشور فلورانس^{۱۱} کمیته باغهای تاریخی، ۱۹۸۲) برای اساس باغ ایرانی نیز ویژگی‌ها و مشخصات مختص به خود را دارد. هرچند چنین تعریفی برای چنین میراث تاریخی جامع و کامل نیست، اما تأکید بر معمارانه بودن یعنی ترکیب جماد و نبات در باغ نشان از اهمیت بازخوانی، بازاندیشی و بازشناسی معماری این پدیده دارد. باغ ایرانی پدیده‌ای فرهنگی، تاریخی، کالبدی در سرزمین ایران است و معمولاً به صورت محدوده‌ای محصور ساخته می‌شود که در آن گیاه، آب و ابنیه در نظام معماری مشخصی تحت هندسه‌ای واضح باهم تلفیق می‌شوند و محیطی مطلوب، ایمن و آسوده برای انسان به وجود می‌آورند.^{۱۲} در نگاه ایرانی، باغ، طبیعت سامان یافته بر اساس اندیشه مجرد انسانی و تمثیلی از بهشت است.

پیشینه حضور «طبیعت» و «باغ» در نقاشی ایرانی

در نگارگری ایران، از گذشته‌های دور، حضور شکل‌هایی گاه ساده شده و گاه با پیچ‌وخم‌های مبالغه‌آمیز و نمادین از طبیعت و عناصر آن در پس زمینه نقاشی‌هایی با موضوعات ادبی و شاعرانه، دینی، اساطیری، یادبودی و غیره، سابقه داشته است. در حقیقت «کارکرد نقاشی اصیل ایرانی... اینست (که) شمه‌ای از آن باغ دلپذیر را در عالمی که بدون آن، بازتاب‌ها فریبی بیش نخواهد بود، بنمایاند.» (بوکه‌هارت، ۱۳۷۶: ۱۷۵) همچنین نگارگری ایرانی «به

هرچند اندازه‌گیری و تدقیق میزان توجه فرهنگی یک جامعه به طبیعت و پدیده‌ای همچون طبیعت و یا باغ، دشوار است، گستردگی موضوع نیز ممکن است موجب گردد تا نتایج قطعی در آمارگیری و جمع‌آوری اطلاعات به طور صحیح حاصل نشود. به همین سبب برای اندازه‌گیری میزان توجه مردم به طبیعت در دوران معاصر و برای محدود کردن و تدقیق گستره نمونه‌گیری، در این تحقیق آثار نقاشی معاصر ایران به عنوان یکی از ابزار بیان عقاید، علایق و ارزش‌ها در این جامعه مورد بررسی قرار گرفته است. میزان حضور «طبیعت» و «باغ» (به عنوان یک نمونه از طبیعت مصنوع) در آثار نقاشی معاصر می‌تواند بیان‌کننده سه موضوع باشد.

- ۱- میزان توجه مردم به طبیعت و باغ در محیط زندگی.
 - ۲- میزان ترویج توجه به طبیعت و باغ در محیط زندگی به کمک هنر.
 - ۳- میزان بازیابی ارزش فرهنگی توجه به طبیعت در جامعه.
- از اینرو در این تحقیق حضور طبیعت و باغ در آثار نقاشی معاصر بررسی می‌شود تا شواهد و مدارک مورد نیاز برای آگاهی از ذهنیت ایرانی معاصر نسبت به طبیعت فراهم آید. این امر با توجه به این موضوع انجام شده است که آثار فرهنگی - هنری معاصر می‌تواند جامعه آماری مناسب و قابل محدود شدن برای بررسی مبانی فرهنگی توجه به پدیده «باغ» در فرهنگ معاصر مردم، باشد.
- لذا با روش نمونه‌گیری احتمالی در میان آثار به نمایش درآمده در «هفت نمایشگاه دوسالانه نقاشی معاصر ایران» و «پنج نمایشگاه تجلی احساس» این توجه به طبیعت، بررسی و تحلیل کیفی و کمی قرار گرفته است.

از آنجا که همواره در آثار فرهنگی - هنری توجه به طبیعت به عنوان موضوعی مهم و دستمایه اصلی برای بیان مفاهیم در آثار بوده است، می‌توان این توجه را به معنی حضور طبیعت یا باغ در فرهنگ معاصر تلقی کرد؛ زیرا باغ نمونه‌ای از پدیده‌های منتج از تلفیق و در هم آمیختگی نظام‌های طبیعی و سامانه‌های انسان‌ساخت، است.

معنی سنتی کلمه واقع‌گرا است، به این معنی که ظواهر حسی برای آن شدیداً بازتاب ذات حقیقی اشیاء هستند» یعنی اینکه «در آن هر چیزی از جوهری به غایت لطیف و پرجا ساخته شده است و در آن جا، هر درخت و گلی در نوع خود بی نظیر (ومطلق) است» (بوکهارت، ۱۳۷۶: ۴۸ و ۴۷)

به طوریکه «حیوانات و نباتات صحنه‌های مینیاتور صرفاً تقلید از عالم طبیعت نیست، بلکه کوششی است در مجسم ساختن آن طبیعت بهشتی و آن خلقت اولیه و فطرت، همان فردوس برین و جهان ملکوتی که در این لحظه نیز در عالم خیال یا عالم مثال فعلیت دارد. به همین ترتیب رنگ هر کوه، ابر یا آسمان یگانه است و با رنگهای طبیعی تفاوت دارد، این یگانگی و بی همتایی به عالم ملکوت اشاره دارد.» (بوکهارت، ۱۳۷۶: ۴۸)

از اینرو برخی از پژوهشگران نگارگری‌های ایرانی را باغ‌های خیال^{۱۲} نامیده‌اند. «کشف زیبایی‌شناسی مینیاتور قبل از هر عنصر تعیین‌کننده به شکوه باغ باز می‌گردد و نهایتاً به نوعی همگامی با طبیعت و مضمون و محتوای ادبی و شاعرانه کمک می‌کند» (افتخاری، ۱۳۸۳: ۷۱) همچنین «اسلوب وضع شده در مینیاتور و نگارگری، عملاً از دوره مغولی تا سده یازدهم تحولی نمی‌یابد، و هر پژوهشگر عادی در تشخیص دو مینیاتور وابسته به دو مکتب مختلف عاجز می‌ماند، یا (حتی) مینیاتورهای دوره‌های مختلف را به آسانی به اشتباه می‌گیرد» (کورکیان، سیکر، ۱۹۸۳: ۶۶) این موضوع می‌تواند تضمین نماید که حتی باز خوانی «یک اثر» نگارگری ایرانی با مضمون طبیعت و باغ، بتواند شیوه ترسیم و تصویر کردن نظام‌های کالبدی و طبیعی در باغ ایرانی نمایش دهد. با عنایت به این امر می‌توان پیوند میان طبیعت، باغ و نگارگری در تاریخ ایران را در «سه حوزه» باز شناسی کرد. (شاهچراغی، ۱۳۸۹: ۱۹۶-۲۰۰)

۱- نگاره‌هایی که طبیعت و خیال باغ در ذهن ایرانی را به نمایش می‌گذارند.^{۱۵}

۲- نگاره‌هایی که تصویری مشخص از باغ ایرانی با طرح کامل آن نمایش می‌دهند.^{۱۶}

۳- نگاره‌هایی که بخشی از باغ و یا برخی از عناصر و اجزاء باغ و یا برخی از فعالیت‌های آدمی در درون باغ را به تصویر کشیده‌اند.^{۱۷} تصویر این باغ‌های زمینی در تطبیق با جهان آرمانی ذهن نگارگر و به واسطه مهارت‌های ویژه که مختص نگارگری ایرانی است، در نهایت جهانی ما بین کیفیات مادی و معنایی را نمایش می‌دهد. در مجموع چنین می‌توان گفت که هر چند در این نوع از نگاره‌های ایرانی، باغ ایرانی به طور کامل و با تمامی جزئیاتش به نمایش درمی‌آید، اما به دلیل کیفیات مینیاتور، در آن وقایع به نحوی واقعی ولی نه لزوماً فیزیکی روی می‌دهند و بیننده را به جهانی که فیلسوفان مسلمان ایرانی آنرا جهان تخیلی نامیده‌اند هدایت می‌کند. (اردلان، ۱۳۵۳: ۳۶)

به عنوان مثال: در نگاره‌های ایرانی، درختان باغ با فرمهای انتزاعی و نمایش چهار فصل طبیعت به طور همزمان، در تصویر نوعی «بی‌زمانی» پدید می‌آورند. در واقع در ترسیم باغ در مینیاتور ایرانی، طبیعت به صورت واقعی نمایانده نمی‌شود، بلکه هنرمند می‌کوشد تا برداشتی متفاوت از عناصر طبیعی را در اثر خود متجلی کند، اما دریافت بیننده از این باغ و فضا برداشتی کاملاً طبیعی و تأثیرگذار است و همان نشاطی که از دیدن باغ طبیعی و کالبدی به ما دست می‌دهد، دیدن باغ مینیاتوری هم برای بیننده پدید می‌آورد.

تصویر ۱

نمونه باغ خیال:

قرن ۹ هجری قمری -

موزه آثار ترکی و اسلامی استانبول

منبع: (کورکیان، ۱۹۸۳)

تصاویر ۲-۳

طرح تقریباً کاملی از باغ:

دیوار پیرامونی

کوشک

آبنما اصلی

جوی

درختان و...

صحنه‌ای از داستان خسرو و

شیرین از خمسه نظامی

اثر بهزاد

کتابخانه ملی فرانسه

منبع: (کورکیان، ۱۹۸۳)

تصویر ۴

عناصری از باغ:

دیوار

(بزم‌های عاشقانه)

بخارا - حدود ۹۶۸ ه.ق

منبع: (کورکیان، ۱۹۸۳)

نقاشی تجلی احساس (زنان نقاش) به عنوان جامعه آماری طبقه‌بندی شده، مدنظر قرار گیرد. ویژگی‌های انتخاب این آثار به عنوان جامعه آماری به این شرح است:

۱- نمایشگاه دوسالانه نقاشی معاصر ایران به طور معمول هر دو سال یکبار برگزار می‌شود و تاکنون از سال ۱۳۷۰ تا ۱۳۸۶، هفت نمایشگاه برگزار شده است.

۲- در نمایشگاه دوسالانه نقاشی، موضوع برای ارائه آثار آزاد است که این امر موجب می‌شود هر هنرمند موضوع و دغدغه‌های ذهنی خود را مطرح کند.

۳- شرکت در نمایشگاه‌های دوسالانه نقاشی ایران برای عموم آزاد است و از پیشکسوتان نقاشی نیز برای ارائه اثر به طور جداگانه دعوت می‌شود.

۴- برای برگزاری هریک از نمایشگاه‌های دوسالانه نقاشی معاصر ایران، یک هیئت داوران متخصص آثار را بررسی می‌کند و تعدادی از آثار رسیده برای نمایشگاه انتخاب می‌شود، که این موضوع کیفیت فنی و محتوایی آثار نمایشگاه را تأیید می‌کند.

۵- آثار به نمایش در آمده در هر دوسالانه در مجموعه‌ای چاپ می‌شود و به عنوان سندی برای بررسی تحول نقاشی معاصر ایران موجود است.^{۲۱}

۶- پنج دوره نمایشگاه تجلی احساس که منتخبی از آثار نقاشی زنان ایران را به نمایش گذاشته است از سال ۱۳۷۳ تا سال ۱۳۷۷ برگزار شده است و تمامی ویژگی‌های نمایشگاه دوسالانه نقاشی معاصر ایران را دارا می‌باشد. تنها تمایز و تفاوت آن در این است که در نمایشگاه تجلی احساس، آثار زنان نقاش معاصر به مناسبت هفته زن به نمایش درآمده است.

برای اجتناب از برداشت‌های شخصی در تأویل مفاهیم و شناخت موضوع مورد نظر هنرمند، آثاری در جامعه آماری مدنظر قرار گرفته که در آنها یا عنوان اثر و یا عناصر عینی با دو موضوع «طبیعت» یا «باغ» عیناً مرتبط بوده است.

از آنجا که نقاشی از موضوعاتی همچون طبیعت و چشم‌انداز مورد توجه نقاشان بوده است، نکته مهم دیگر اینست که، «باغ» به عنوان پدیده‌ای معرفی گردیده که آمیختگی میان نظام‌های طبیعت و مصنوع (انسان ساز) آن را از طبیعت بکر جدا می‌سازد. بر این اساس، نمونه‌گیری در آثار نقاشی معاصر ایران، بر اساس معیارهای انجام گرفته است:

۱- آثار نمایشگر «طبیعت» و آثار با موضوع «باغ» جداگانه بررسی شده است.

۲- برای بررسی میزان توجه به طبیعت در نقاشی معاصر، آثار با عنوان «طبیعت» و نیز آثاری که «طبیعت و مناظر طبیعی» را نمایش می‌دهند، از نظر کمیت حضور در نمایشگاه‌ها، بررسی شدند.

۳- برای فهم میزان توجه به باغ در نقاشی معاصر، آثاری که در عنوان آنها واژه «باغ» به کار رفته است، که نشان‌دهنده توجه هنرمند نقاش به این پدیده است و آثاری که در آنها عناصر طبیعی و مصنوع «باغ»، از نظر شکلی یا محتوایی به نمایش درآمده است، به طور جداگانه بررسی شده است.

از آنجا که «نگارگری ایرانی، ... پیش از آنکه مقلد طبیعت باشد نقاشی خلاق بود، وابسته به واقعیت نبود و قصد رسیدن به واقع گرایی رانداشت، حقیقت رابه دور از عینیت و به صورتی آرمانی و درونی وصف می‌کرد. آنچه می‌دید، به ذهن و خیال می‌سپرد و به مدد امکانات تجسمی به تصویر می‌کشید و فضایی معنوی را مناسب با درک خود از هستی مجسم می‌کرد. اواز تقلید مظاهر طبیعت دوری می‌کرد و تصویری را که در ذهن خلاق خود داشت، جایگزین واقعیات عینی می‌کرد.» (صحنی، ۱۳۸۴: ۱۱۱) این شیوه تا قرن‌های طولانی در ایران متداول بود. «تنها در اواخر قاجار منظره‌های ایرانی در آبرنگ‌های «محمودخان صبا» و آثار اولیه «کمال‌الملک» غفاری مشاهده شد. ولی آن چه به نام هنر نقاشی جدید، توسط کمال‌الملک و شاگردانش از روش آکادمیک یا واقع‌گرایی اروپایی تقلید شد و به ایران آمد، حرکتی اجتناب ناپذیر بود. به هر حال نقاشی ایرانی ارتباط خویش را با سنت‌های نگارگری گذشته‌ی خود قطع کرد و به شناخت طبیعت، بعدنمایی در آن، تأثیرات جو بر رنگ‌ها و بهره‌جویی از خاصیت توصیفی و تشبیهی نور و رنگ پرداخت.» (پتگر، ۱۳۸۵)

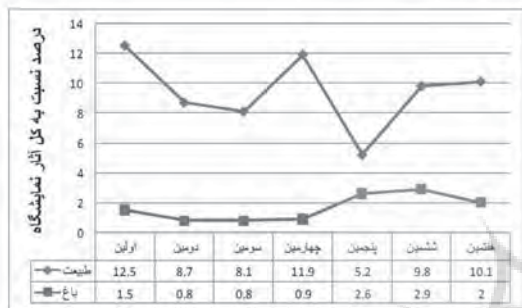
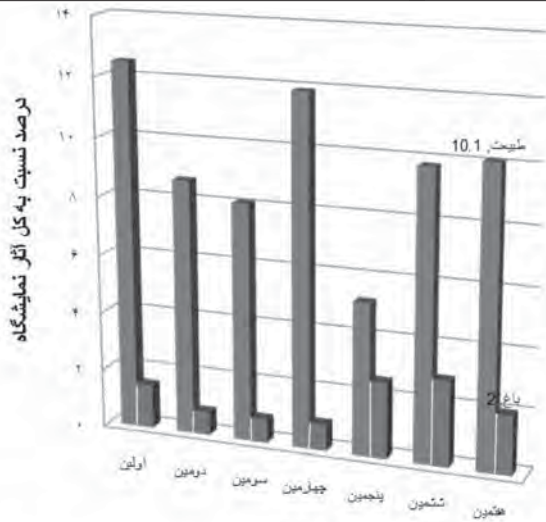
پس از پایان جنگ جهانی دوم و سفر برخی از نقاشان جوان آن روزگار به اروپا و آموختن شیوه‌های امپرسیونیستی و پست امپرسیونیستی، تعداد قابل توجهی از نقاشان معاصر، در دامن طبیعت، به نقاشی با شیوه مکاتب مذکور پرداختند. از آن جایی که بالاخص در روش‌های پست امپرسیونیسم و برخی شاخه‌های نقاشی نوین غرب، تأثیرهای عمیقی از نقاشی منظره‌ی ژاپن و شرق دور نهادینه شده بود، در آثار نقاشان ایرانی^{۲۲} نیز، اگرچه با حدود نیم قرن تأخیر، به هر حال توجه به ارزش‌های تصویری و بیان تجسمی متأثر از نمودگذاری بصری و ساختارهای مبتنی بر طبیعت ولی مستقل از آن رواج یافت.

آنچه امروز در نقاشی معاصر ایران دیده می‌شود آثاری با مفاهیم متعدد، در سبک‌های گوناگون، و استفاده از تکنیک‌های بیانی متنوع است. به نظر می‌رسد «هرکدام از این هنرمندان (معاصر) سپردگی و توصیف مطلق را کنار گذاشته به فرافکنی اندیشه‌ها و عواطف درونی خود در برداشت از طبیعت پرداخته‌اند. تمایل به بهره‌برداری از زیبایی‌های طبیعت همواره به نحوی خودجوش در کار عده‌ای از نقاشان نسل بعدی^{۲۳} اتفاق می‌افتد. لذا از اوایل دهه ۱۳۶۰، مجدداً بازگشت به آرامش و صفای طبیعت و تجسم لحظات همیشه شیرین و بهشتی رایج گردید.» (پتگر، ۱۳۸۵)

بررسی کمی طبیعت و باغ در نقاشی معاصر ایران

در نقاشی معاصر ایران ضمن آنکه از نظر فنی و تکنیکی شیوه‌های متعددی به چشم می‌خورد، موضوعات متعددی نیز دستمایه کار نقاشان است.

برای بررسی میزان توجه به «طبیعت» و «باغ» در نقاشی معاصر ایران، به عنوان آثار هنری نمایشگر ارزش‌ها در فرهنگ معاصر، روش نمونه‌گیری احتمالی طبقه‌بندی شده اتخاذ شده است. گستردگی جامعه آماری (نقاشی معاصر ایران) به لحاظ کمی و کیفی موجب شد تا آثار نقاشی نقاشان معاصر ایران که در ۷ نمایشگاه دوسالانه نقاشی معاصر ایران و ۵ نمایشگاه

نمودار ۲- بررسی کمی توجه به طبیعت و باغ در آثار ۷ نمایشگاه دوسالانه نقاشی - منبع: نگارندگان

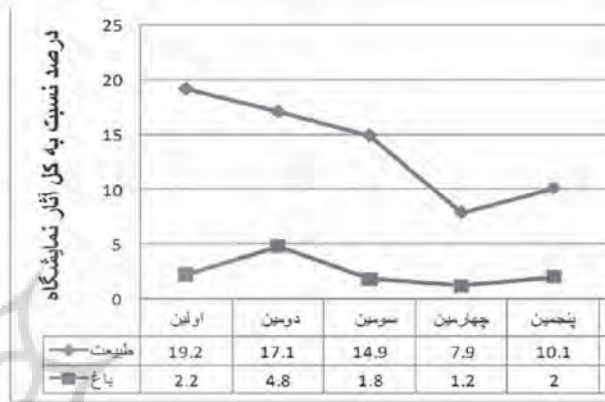
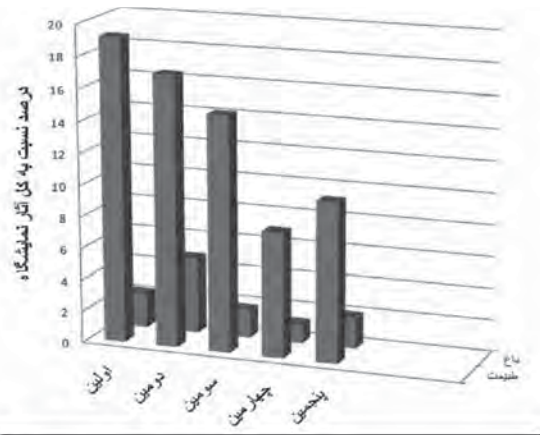
جدول ۲- بررسی کمی حضور باغ در ۵ نمایشگاه نقاشی معاصر تجلی احساس (زنان نقاش)

عنوان نمایشگاه	تاریخ برگزاری	محل برگزاری	تعداد آثار به نمایش درآمده	تعداد آثار با موضوع "طبیعت"	تعداد آثار مرتبط با موضوع "باغ"
۸ تجلی احساس (۱)	۱۳۷۳	فرهنگسرای تاپویران	۲۲۸	۴۴	۴
مجموع: ۵					
درصد نسبت به کل آثار: ۱۹.۲٪					
درصد نسبت به کل آثار: ۱.۶٪					
۹ تجلی احساس (۲)	۱۳۷۴	فرهنگسرای تاپویران	۳۶۹	۴۶	۱۳
مجموع: ۱۳					
درصد نسبت به کل آثار: ۱۷.۱٪					
درصد نسبت به کل آثار: ۳.۸٪					
۱۰ تجلی احساس (۳)	۱۳۷۵	فرهنگسرای تاپویران	۲۷۵	۴۱	۴
مجموع: ۵					
درصد نسبت به کل آثار: ۱۴.۹٪					
درصد نسبت به کل آثار: ۱.۴٪					
۱۱ تجلی احساس (۴)	۱۳۷۶	فرهنگسرای تاپویران	۲۳۹	۱۹	۲
مجموع: ۳					
درصد نسبت به کل آثار: ۷.۹٪					
درصد نسبت به کل آثار: ۰.۸٪					
۱۲ تجلی احساس (۵)	۱۳۷۷	فرهنگسرای تاپویران	۲۱۶	۲۲	۲
مجموع: ۳					
درصد نسبت به کل آثار: ۱۰.۱٪					
درصد نسبت به کل آثار: ۰.۹٪					

جدول ۱- بررسی کمی حضور باغ در ۷ نمایشگاه دوسالانه نقاشی معاصر ایران

عنوان نمایشگاه	تاریخ برگزاری	محل برگزاری	تعداد آثار	تعداد آثار به نمایش درآمده	تعداد آثار با موضوع "طبیعت"	تعداد آثار مرتبط با موضوع "باغ"
۱ اولسین دوسالانه نقاشی معاصر ایران	۱۳۷۰	موزه هنرهای معاصر تهران / فرهنگسرای تاپویران / مجموعه فرهنگسرای آزادی	۲۶۳	۳۳	۴	
مجموع: ۴						
درصد نسبت به کل آثار: ۱۲.۵٪						
درصد نسبت به کل آثار: ۱.۲٪						
۲ دومین دوسالانه نقاشی معاصر ایران	۱۳۷۲	موزه هنرهای معاصر تهران / فرهنگسرای تاپویران / مجموعه فرهنگسرای آزادی و سدهت لنگرکوشا	۳۰۰	۶۴	۲	
مجموع: ۶						
درصد نسبت به کل آثار: ۸.۷٪						
درصد نسبت به کل آثار: ۰.۸٪						
۳ مسومین دوسالانه نقاشی معاصر ایران	۱۳۷۴	موزه هنرهای معاصر تهران / فرهنگسرای تاپویران / مجموعه فرهنگسرای آزادی	۷۲۲	۵۹	۲	
مجموع: ۶						
درصد نسبت به کل آثار: ۸.۱٪						
درصد نسبت به کل آثار: ۰.۲٪						
۴ چهارمین دوسالانه نقاشی معاصر ایران	۱۳۷۶	موزه هنرهای معاصر تهران / فرهنگسرای تاپویران	۲۱۷	۲۶	۲	
مجموع: ۲						
درصد نسبت به کل آثار: ۱۱.۹٪						
درصد نسبت به کل آثار: ۰.۹٪						
۵ پنجمین دوسالانه نقاشی معاصر ایران	۱۳۷۹	موزه هنرهای معاصر تهران / فرهنگسرای تاپویران / مجموعه فرهنگسرای آزادی	۱۵۳	۸	۱	
مجموع: ۴						
درصد نسبت به کل آثار: ۵.۲٪						
درصد نسبت به کل آثار: ۰.۶٪						
۶ ششمین دوسالانه نقاشی معاصر ایران	۱۳۸۲	موزه هنرهای معاصر تهران / فرهنگسرای تاپویران / مجموعه فرهنگسرای آزادی - نگارخانه هنر	۱۴۰	۱۷	۱	
مجموع: ۵						
درصد نسبت به کل آثار: ۱۲.۱٪						
درصد نسبت به کل آثار: ۰.۷٪						
۷ هفتمین دوسالانه نقاشی معاصر ایران	۱۳۸۶	موزه هنرهای معاصر تهران / فرهنگسرای تاپویران / مجموعه فرهنگسرای آزادی	۴۹۰	۵۷	۵	
مجموع: ۱۰						
درصد نسبت به کل آثار: ۱۱.۶٪						
درصد نسبت به کل آثار: ۱.۷٪						

نام نمایشگاه	مشخصات اثر یا عنوان باغ		مشخصات اثر مرتبط با موضوع باغ	
	شماره تصویر جدول ۱۲-۷	مشخصات هنرمند	نام اثر	مشخصات هنرمند
۸ تجلی احساس (۱)	۱۱	مایه سلفیانی	باغ گل	مهناز سبحانی
				ترانه خسروپناهی
				حکیمه کرمی
				زهره لیری
۹ تجلی احساس (۲)				علیا ابراهیمی
				آذرخش اعتمادزاده
				مهتاب افبری
				مریم بالری
				سپهر بربری
				سوده پهلوان
				لرن حسن پور
				لریده نصتار
				زله زنده تل
				لقامه نیلی
۱۰ تجلی احساس (۳)	۱۲	نیشه یزدان پور	درواغ	علیا ابراهیمی
				شعله ایزدپناه
				آرسکا جهانپنده
				لریده شامسورانی
۱۱ تجلی احساس (۴)	۱۳	راضبه لوسلی	درواغ	اکرم الفاضل
		انترگر		السه نظری
۱۲ تجلی احساس (۵)				اکرم الفاضل
				ابولاعتمادی

نمودار ۳- بررسی کمی توجه به طبیعت و باغ در آثار ۵ نمایشگاه دوسالانه نقاشی تجلی احساس (زنان نقاش)

تحلیل داده‌های بررسی حضور «طبیعت» و «باغ» در نقاشی معاصر ایران

بررسی کمی حضور پدیده باغ در نقاشی معاصر ایران در نمونه‌گیری انجام شده نشان می‌دهد که: ۱- در تمامی ۷ نمایشگاه بررسی شده، علیرغم آنکه موضوع نمایشگاه‌ها موضوع آزاد بوده است، اما حداقل ۵/۲ درصد تا حداکثر ۱۲/۵ درصد آثار با عنوان طبیعت و یا موضوع طبیعت است. همچنین حداقل ۸ درصد تا حداکثر ۲/۹ درصد از آثار با عنوان باغ و یا موضوع باغ ایرانی است. که این آمار اگرچه در نگاه اول، از نظر کمی، مقدار زیادی نیست، اما از آنجا که موضوع نمایشگاه‌ها آزاد بوده است و هنرمندان نیز امکان ارائه اثر باتمامی موضوعات اجتماعی، فرهنگی و... را دارا بوده‌اند، آمار به دست آمده از توجه هنرمندان به «طبیعت» و پدیده «باغ» که به طور متمایز از موضوع «طبیعت» بررسی شده است، عدد قابل توجه و تأملی است.

۲- در آثار ۷ نمایشگاه دوسالانه نقاشی معاصر ایران توجه به طبیعت آماری بین ۵/۲ تا ۱۲/۵ کل آثار را به خود اختصاص داده و این آمار در ۵ نمایشگاه نقاشی تجلی احساس (زنان نقاش) به عدد ۷/۹ درصد تا ۱۹/۲ درصد کل آثار است.

۳- در آثار ۷ نمایشگاه دوسالانه نقاشی معاصر ایران توجه به باغ آماری بین ۰/۸ درصد تا ۲/۹ درصد کل آثار را به خود اختصاص داده و این آمار در ۵ نمایشگاه نقاشی تجلی احساس (زنان نقاش) به عدد ۰/۹ درصد تا ۴/۸ درصد کل آثار است.

۴- توجه به «طبیعت» هم در اولین دوسالانه نقاشی معاصر ایران (سال ۱۳۷۰) بیشترین آمار و توجه به موضوع «باغ» در ششمین دوسالانه نقاشی معاصر ایران (سال ۱۳۸۲)، بیشترین آمار را نشان می‌دهد.

جدول ۳- مشخصات آثار بررسی شده با عنوان باغ و مربوط با موضوع باغ در نقاشی معاصر

نام نمایشگاه	مشخصات اثر یا عنوان باغ		مشخصات اثر مرتبط با موضوع باغ	
	شماره تصویر جدول ۱۲-۷	مشخصات هنرمند	نام اثر	مشخصات هنرمند
۱ اولین نمایشگاه				نمایش باغ حیاط
				نظام کاشت و آب باغ
				نمایش باغ سبزه با دیوار
				نمایش باغ سبزه با دیوار
۴ دومین نمایشگاه	۱	لریه نظری	باغ	اسماحیل مرعشی
	۲	نظری		جهدی مقدم نصر
۳ سومین نمایشگاه	۱	محمود رونقی	باغ سبزه	ایمان
	۲			طیلسه صفه‌دار
	۳	ابراهیم مطهری	خانه باغ	بدون عنوان
	۴	هاشم شهبازی	حیاط باغ	بدون عنوان
۴ چهارمین نمایشگاه				فرح اصولی
				حناصنوع منصور
۵ پنجمین نمایشگاه				مهرنسی جهانپور
				مصطفی گوی ری
۶ ششمین نمایشگاه	۵	پویا خرنجی	سبزه	محمده زاده احمدی
		پارسا		آروز نقاشی
۷ هفتمین نمایشگاه				میر اسعدی
				علی ابراهیمی
				مرتضی مصطفی
۸ هشتمین نمایشگاه				رسول سلطانی
				حسن سلطانی
۹ نهمین نمایشگاه				سید علی
				احمد توت
۱۰ دهمین نمایشگاه				زهرا ابراهیمی
				درخت طاقس

۵- توجه به «طبیعت» هم در اولین نمایشگاه نقاشی تجلی احساس (زنان نقاش، سال ۱۳۷۳) بیشترین آمار و توجه به موضوع «باغ» در دومین نمایشگاه نقاشی تجلی احساس (زنان نقاش، سال ۱۳۷۴)، بیشترین آمار را نشان می‌دهد.

۶- جدول شماره ۲ و ۱ و همچنین نمودارهای شماره ۲ و ۳ نشان‌دهنده توجه به موضوع «طبیعت» و «باغ» به میزان زیاد در آثار نقاشی معاصر ایران است و می‌توان آنرا نمایشگر و شاهدهی بر توجه به این مقوله در فرهنگ معاصر ایران دانست.

بررسی کیفی حضور طبیعت و باغ در نقاشی معاصر ایران

بسیاری از محققان دلایل حضور دوباره طبیعت و باغ در نقاشی معاصر ایران را به دلیل آشفتگی‌های کالبدی محیط زندگی در شهرهای کنونی می‌دانند. «شاید دافعت کلان شهرها و خستگی از بحران ناشی از تحولات فرهنگی و اجتماعی، در جوامع شهری آشفته از تعارضها و جدل‌های ایدئولوژیک، پس از تحولات سیاسی و اعتقادی ناشی از انقلاب و نیز استرس و فشارهای گوناگونی که از در و دیوار محیط زیست امروزی شهروندهای خسته از «رویش هندسی سیمان، سنگ و سقف بی‌کفتر صدها اتوبوس» می‌بارد و هنوز هم می‌بارد، رویکرد مجدد به دامن مهربان و آسایش بخش طبیعت، نوعی محکومیت ناشی از محدودیت‌های «روانی - جسمی» عده‌ای از هنرمندان نسل‌های جدیدتر

باشد.» (پتگر، ۱۳۸۵)

بدون شک بررسی محتوایی و مفهومی یک اثر هنری به دلیل حساسیت مسأله تأویل شخصی و رویکرد هرمنوتیکی دقت بسیاری می‌طلبد. برای اجتناب از خطای احتمالی، در این تحقیق مفاهیم و دلایل تجلی طبیعت و باغ در آثار نقاشی به نمایش درآمده در ۱۲ نمایشگاه مورد نظر به همراه معرفی نمونه‌هایی از آثار مرتبط، در یک دسته بندی کلی شناسایی گردیده است. با نگاهی هدفمند، می‌توان گفت طبیعت و باغ در آثار نقاشان معاصر ایران به صورت‌های زیر حضور یافته اند:

- ۱- توصیف و تصویری محض از طبیعت. (نمونه موردی: اثر شماره ۱۱ در جدول شماره ۴)
- ۲- ستایش متأملانه از طبیعت. (نمونه موردی: اثر شماره ۲ در جدول شماره ۴)
- ۳- تأکید بر بحران طبیعت. (نمونه موردی: اثر شماره ۸ و ۹ و ۱۰ در جدول شماره ۴)
- ۴- نمایش ذهنیت انسان شهری نسبت به باغ و طبیعت. (نمونه موردی: اثر شماره ۱۳ در جدول شماره ۴)
- ۵- استفاده از عناصر طبیعی در نقاشی برای معادل آفرینی مفاهیم، باورهای جمعی یا باور شخصی هنرمند. (نمونه موردی: اثر شماره ۵ در جدول شماره ۴)
- ۶- احساس عاطفی به طبیعت و باغ به علت وجود آن در محل تولد و

۵- باغ تمثیلی - پویاخزائی پارسا

۴- حیاط باغ کوچک ما
هاشم شیعی

۳- خانه باغ - ابراهیم مقبلی

۲- باغ سبز - محمود روناسی

۱- باغ - فریبا نظری نفوتی

۹-۲ مرغ باغ ملکوتم
گیزلاوارگاسینیایی

۸-۱ مرغ باغ ملکوتم
گیزلاوارگاسینیایی

۷- باغ - رسول سلطانی

۶- باغ ایرانی - فاطمه داوودی

۱۳- در باغ - راضیه توسلی اشرفی

۱۲- درباغ - بنفشه یزدان یار

۱۱- باغ گل - هایده سلماسیان

۱۰-۳ مرغ باغ ملکوتم
سینیایی

جدول شماره ۴

تصاویر نمونه مواردی از آثار بررسی شده
منبع: آرشیو عکاسی موزه هنرهای معاصر تهران
تهیه و تنظیم: نگارندگان

همچنین براساس نتایج به دست آمده از این تحقیق می‌توان گفت که در ذهن ایرانی معاصر کماکان دو مقوله «طبیعت» و پدیده معمارانه «باغ» به طور جداگانه و متمایز از هم قابل ارزش گذاری و بازشناسی است. به بیان دیگر، هرچند که در نقاشی معاصر ایران بخش اعظمی از تکنیک‌ها و موضوع‌ها وام گرفته از غرب است اما در آثاری که به بازنمایی یا الهام از طبیعت می‌پردازند، فرهنگ بومی ایرانی که طبیعت و باغ را از یکدیگر متمایز نموده و هر دو را ارزشمند می‌داند، عیان و مشهود است.

بنابراین در پاسخ به هدف کاربردی این تحقیق مبنی بر اینکه «کدامین رویکرد در ارائه راهکارهای مناسب حل بحران رابطه انسان-طبیعت در ایران» کارا تر است، می‌توان گفت که از جمله معماران، طراحان منظر، شهرسازان و مدیران شهری که در برنامه‌های توسعه‌ای، بنیادی و کاربردی خود بازآفرینی طبیعت را در محیط کالبدی زندگی انسان مد نظر قرار داده‌اند، می‌بایست به تفاوت میان دو مقوله «طبیعت» و «باغ» در ذهن ایرانی معاصر توجه نمایند تا تصمیم‌ها بر پایه ویژگی‌های کیفی اتخاذ گردد.

این تحقیق چگونگی بازنمایی طبیعت و باغ را در خلال آثار نقاشی معاصر ایران به عنوان بخشی از دغدغه‌های ذهن انسان ایرانی معاصر در مورد دو مقوله مذکور و نیز تفاوت‌های مابین آن‌ها را نشان داد.

رشد هنرمند یا درمحل زندگی هنرمند. (نمونه موردی: اثر شماره ۳، ۴ و ۱۲ در جدول شماره ۴)
۷- خاطره گرایی وحسرت باغ‌های گذشته. (نمونه موردی: اثر شماره ۶ در جدول شماره ۴)
۸- بکارگیری عناصر طبیعت و باغ در آثار هنرمندان برای بیان مفاهیم شخصی. (نمونه موردی: اثر شماره ۷ در جدول شماره ۴)

نتایج تحقیق: توجه به طبیعت و باغ در آثار نقاشی معاصر ایران

بررسی آثار نقاشی معاصر ایران نشان می‌دهد که دو موضوع «طبیعت طبیعی» و «طبیعت مصنوع (باغ)» به عنوان دو موضوع مهم، مورد توجه هنرمندان معاصر است و در آثار فرهنگی- هنری معاصر ایران از نظر کمی در تعداد قابل توجهی از آثار به آن پرداخته می‌شود. همچنین آمار به دست آمده در این تحقیق نشان می‌دهد که توجه به «طبیعت» و «باغ» در نمایشگاه‌های تجلی احساس درمقایسه میان آثار به نمایش درآمده در ۱۲ نمایشگاه نقاشی معاصر ایران (۷ نمایشگاه دوسالانه نقاشی معاصر ایران و ۵ نمایشگاه نقاشی تجلی احساس- زنان نقاش) بیشتر است که این موضوع حساسیت و توجه بیشتر زنان به طبیعت در محیط را عیان می‌سازد.

در بررسی کیفی آثار می‌توان گفت، طبیعت و باغ در این آثار به صورت‌های: ارائه توصیف و تصویری محض از طبیعت، ستایش متأملانه طبیعت، تأکید بر بحران طبیعت، نمایش ذهنیت انسان شهری از باغ و طبیعت، استفاده از عناصر طبیعی در نقاشی برای معادل آفرینی مفاهیم باورهای جمعی یا باور شخصی هنرمند، احساس عاطفی عمیق به طبیعت و باغ به علت وجود آن در محل تولد و رشد هنرمند یا درمحل زندگی وی، خاطره گرایی وحسرت باغ‌های گذشته، بکارگیری عناصر طبیعت و باغ در آثار هنرمندان برای بیان مفاهیم شخصی حضور دارد. در مقایسه مابین حضور طبیعت و باغ ایرانی در نگارگری ایرانی و نقاشی معاصر ایران آشکار شد که در گذشته هنرمند باغ و طبیعت موجود در محیط را به همراه خیال آن در نگاره‌های به تصویر کشیده، حال آنکه امروز آنچه آرزو و یا انتقاد هنرمند از فقدان طبیعت در محیط است، در آثار وی می‌بینیم.

نمودار ۶- ارتباط جایگاه طبیعت و باغ در ذهنیت انسان ایرانی معاصر و رویکردهای فلسفی/ اجرایی/ توسعه‌ای

پی‌نوشت:

- ۱- در سال‌های اخیر، اصطلاح پارادایم در شاخه‌های علمی گوناگون به کار می‌رود و گاه نیز تلاش شده است که برای آن معادل فارسی، در نظر گرفته شود. به همین دلیل پارادایم را الگو، قالب، زاویه دید، برداشت، رویکرد، تفکر علمی غالب، الگوی مسلط... تعریف می‌کنند. در برخی از متون نیز پارادایم به معنی نمونه و یا الگوی ذهنی ترجمه شده است. اما دکتر عباس طاهری، مترجم کتاب **ساختار انقلاب‌های علمی** (کتاب مشهور کوهن) ضمن آنکه تأکید می‌کند، زبان فارسی دارای گنجینه ارزشمندی از متون فلسفه شناخت و فلسفه علم است و می‌بایست در ترجمه از این واژگان استفاده کرد. اماد خصوص واژه و یا اصطلاح پارادایم عقیده دارد: «به خاطر وفاداری به اصل دقت و امانت در ترجمه متون علوم طبیعی است که ما هنوز نمی‌توانیم برخی واژگان چون پارادایم (Paradigm) یا ایدئولوژی (Ideology) را به فارسی ترجمه کنیم و ناگزیریم اصل آن‌ها را با املاهای فارسی به کار ببریم.» به همین دلیل در سال‌های اخیر واژه پارادایم به همین صورت در متون فارسی بکار می‌رود. از اینرو و همچنین به دلیل چند وجهی بودن معانی واژه پارادایم که آن را از سطح یک واژه به یک اصطلاح مبدل ساخته است، در این تحقیق نیز واژه پارادایم عیناً همانند واژه لاتین اما با املاهای فارسی به کار رفته است و در نوشتار، متناسب با موضوع بحث، یک یا چند معنی این واژه، درک خواهد شد.
- ۲- رجوع شود به: نصر، سید حسین (۱۹۸۹): انسان و طبیعت (بحران معنوی انسان متجدد)، ترجمه دکتر عبدالکریم گواهی، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، چاپ سوم - ۱۳۸۴ و نیز نصر، سید حسین (۱۹۹۶): دین و نظم طبیعت، ترجمه انشاءالله رحمتی، نشر نی، تهران، چاپ اول ۱۳۸۵
- ۳- رجوع شود به (۱۹۹۱): Design with Nature, Knopf Publishing Group. Ian L. Mc Harg
- ۴- World Commission on Environment and Development. 1987
- ۵- پیشنهاد معماران، طراحان و روانشناسان محیط اینست که در صورت امکان، باغ‌های خانگی به صورت حیاط‌هایی کوچک در اختیار ساکنان هر خانه قرار گیرد. تحقیقات نشان داده است این موضوع تأثیر مستقیم و مثبت بر بهبود بهداشت روان انسان دارد.
- ۶- در باغ‌های شفابخش (Healing Garden) «طراح، بیشتر به قابلیت فضا برای کاهش تنش، تسکین دادن، آرامش، بازیابی نیز و یا بازگشت سلامت روحی (روانی) و احساسی فرد» تأکید می‌کند.
- ۷- امروزه باغ- پارک‌های عمومی بر اساس الگوهای مشارکت در ساخت محیط و با هدف تأکید بر خود کارایی و خودکمک رسانی مردم و نیز به حرکت درآوردن جامعه برای ارتقاء و پیشرفت اقتصادی، اجتماعی و محیطی ساخته می‌شوند.
- ۸- باغ‌های محصور (Enclosed Garden)، به عنوان واحه‌هایی در شهر عمل می‌کنند که در محدوده‌ای کوچک، بخشی از طبیعت را در اختیار شهروندان قرار می‌دهند.
- ۹- local
- ۱۰- توجه به پدیده «باغ» در معماری معاصر در محیط زندگی و شهرهای معاصر در چند دهه گذشته و بخصوص در سال‌های اخیر در ایران، مورد توجه برنامه ریزان، سازمان‌ها و... معماران، شهرسازان و طراحان منظر بوده است. به عنوان مثال می‌توان به برگزاری مسابقات معماری با عنوان «باغ نور (مرکز شهری چندمنظوره) در سال ۱۳۸۶، باغ موزه دفاع مقدس در سال ۱۳۸۵، باغ کتاب تهران در سال ۱۳۸۳» از سوی شرکت توسعه فضاهای فرهنگی وابسته به شهرداری تهران، اشاره کرد و همچنین برنامه ریزی برای احداث «باغ هنر دریم در سال ۱۳۸۳» از سوی بخش خصوصی نیز نشانگر توجه به باغ و تلفیق طبیعت طبیعی و طبیعت مصنوعی (انسان ساخت) در محیط است.
- ۱۱- منشور فلورانس، در ۱۵ دسامبر ۱۹۸۲، به نقل از منوچهر مقتدر- فیلم باغ‌های تاریخی و رهنمودهای یونسکو.
- ۱۲- در دائرة المعارف اسلامی در توضیح واژه باغ آمده است: «محوطه‌ای غالباً محصور، ساخته انسان با بهره‌گیری از گل و گیاه و درخت و آب و بناهای ویژه که بقواعد هندسی و باورها مبتنی است.» (دائرة المعارف اسلامی، ۱۳۸۱: ۲۰۶)
- ۱۳- به طوریکه مثال می‌زند؛ «چیزی را که مینیاتور به نحو غیر مستقیم توصیف می‌کند ماهیت ازلی و اعیان ثابت اشیاء است، به طوریکه در آن یک اسب، صرفاً فرد خاصی در یک نوع نیست، بلکه اسب به مفهوم مطلق است.» (بوکهارت، ۱۳۷۶: ۴۸)
- ۱۴- برگرفته از نام کتاب «باغ‌های خیال» (Les Jardins du desir) تألیف کورکیان و سیکر (Kerorkian, Sicre) که به بررسی و تفسیر تاریخ نگارگری در ایران پرداخته‌اند، اما این نام را به عنوان جوهره محتوایی نگاره‌های ایرانی برای کتاب برگزیده اند.
- ۱۵- از دیدگاه شکلی این مینیاتورها، درختان، گل‌ها، تپه‌ها و آب راه‌هایی را به سوی دیگر جا نمایش می‌دهند. مهمترین نمونه‌های این نگاره‌های ایرانی در موزه آثار ترکی و اسلامی در استانبول نگهداری می‌شود و نخستین بار مهمت آغا اوغلو آنها را منتشر کرده است. وی آن‌ها را متعلق به یک هنرمند مزدایی می‌داند که قصد به تصویر کشیدن شکوه خلقت را داشته است. (به نقل از مقتدر، ۱۳۸۳: ۶۱) هانری کرین در یکی از کتابهای خود به تحلیل این نگاره‌ها پرداخته و خاطر نشان می‌سازد که زرتشت در سیر خود به سوی سرزمین الهامات، بالای کوهی توقف کرد و همان جا بود که میان شکوه گل‌های وحشی و جریان چشمه‌ها ی جوشان، قره ایزدی یا آن نور ملکوتی که هیچگاه سایه نمی‌افکند بر او مکشوف شد (به نقل از کورکیان، ۱۹۸۳: ۱۷۶) که تصویر این نگاره‌ها به این فضای توصیف شده، به نقل از کرین، شباهت دارد. از دیدگاه این تحقیق، این نگاره‌ها با نقش باغ خیال تصور نگارگر را از نظام‌های معنایی باغ ایرانی به نمایش می‌گذارد.
- ۱۶- از دیدگاه شکلی، این دسته از مینیاتورها طرح باغ ایرانی را دقیقاً همانند تجلی معمارانه اش، با تمامی عناصر کالبدی طبیعی و انسان ساخت تصویر می‌کنند. دیوار پیرامونی باغ محصور، بنای ورودی، کوشک اصلی، جوی‌ها، استخرها و آب نماهای باغ همچنین گل‌ها و گیاهان، درختان، پرندگان با نظمی مشخص اما با بیانی مختص نگاره‌های ایرانی در این گونه از مینیاتورها دیده می‌شود که عموماً برای تصویر سازی کتاب‌ها با موضوعات عاشقانه، عارفانه، جنگ، شکار، میهمانی، تفریح در باغ و یا موضوعات مذهبی در آثار ادبی مخصوصاً شاهنامه فردوسی، منظومه‌های نظامی گنجوی و دیگر شعری بنام ایران نقش بسته اند.
- ۱۷- این آثار عموماً به تصویرگیری داستان که در متن ادبی منظوم یا مثنوی روایت می‌شود می‌پردازد و عموماً پس از عناصری همچون گل و گیاه و درخت که هویت باغ است، می‌توان اظهار داشت که حوض یا آبنا و جوی‌های متصل به آن مهمترین عنصری است که در این دسته از نگاره‌ها به تصویر درآمده تافضای باغ را در ذهن بیننده به خاطر بیاورد.
- ۱۸- پیشروانی نظیر محمود جواد پور، حبیب محمدی، سهراب سپهری، حسین محجوبی، ابوالقاسم سعیدی و ناصر عصار و آثار متأخرتر حسینی کاظمی.

- ۱۹- همانند علی گلستانه، جلال شباهنگی، یعقوب امدادیان، منیژه میرعمادی، ژرژ هراپد، احمد وثوق احمدی، عارف میرالوند، علی اسماعیل پور، محمود سمندریان، ناهید سلماسیان، رضا هدایت و ..
- ۲۰- دوسالانه اول و دوسالانه هفتم، علاوه بر موضوع آزاد، موضوعات جنبی نیز داشته است. از جمله "فلسطین"، "اندیشه روشنائی و تاریکی" و "ایران خانه ما".
- ۲۱- فقط آثار نقاشی چهارمین نمایشگاه دوسالانه نقاشی معاصر ایران به چاپ نرسیده است که برای بررسی آن در این تحقیق به آرشیو واحد عکاسی موزه هنرهای معاصر تهران، مراجعه و آثار بررسی شد.

فهرست منابع:

- اردلان، نادر (۱۳۵۳)، آفریدن نو، مجله هنر و معماری شماره‌های ۲۵ و ۲۶، سال ششم، صص ۳۳-۳۸.
- افتخاری، سید محمود (۱۳۸۳)، باغ‌های خیال در مینیاتورهای ایرانی، مجله موزه‌ها، شماره ۴۱، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری.
- انجمن هنرهای تجسمی ایران، (۱۳۷۳)، آثار نمایشگاه تجلی احساس (۱)، فرهنگسرای نیاوران، ناشر انجمن هنرهای تجسمی ایران.
- انجمن هنرهای تجسمی ایران، (۱۳۷۴)، آثار نمایشگاه تجلی احساس (۲)، فرهنگسرای نیاوران، ناشر انجمن هنرهای تجسمی ایران.
- انجمن هنرهای تجسمی ایران، (۱۳۷۵)، آثار نمایشگاه تجلی احساس (۳)، فرهنگسرای نیاوران، ناشر انجمن هنرهای تجسمی ایران.
- انجمن هنرهای تجسمی ایران، (۱۳۷۶)، آثار نمایشگاه تجلی احساس (۴)، فرهنگسرای نیاوران، ناشر انجمن هنرهای تجسمی ایران.
- انجمن هنرهای تجسمی ایران، (۱۳۷۷)، آثار نمایشگاه تجلی احساس (۵)، فرهنگسرای نیاوران، ناشر انجمن هنرهای تجسمی ایران.
- بوکهارت، تیتوس (۱۳۷۶)، نظری به اصول و فلسفه هنر اسلامی، مبانی هنر معنوی، ترجمه غلامرضا اعوانی، دفتر مطالعات دینی، تهران.
- کورکیان، وسیکر (۱۳۷۷)، باغ‌های خیال، ترجمه پرویز مرزبان، مجموعه هنر، نشر پژوهش فرزبان روز.
- مقتدر، محمدرضا، باوری، مینوش و خوانساری، مهدی (۱۳۸۳)، باغ ایرانی، بازتابی از بهشت، ترجمه موسسه مهندسی مشاور آران، دبیرخانه همایش بین‌المللی باغ ایرانی، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری.
- پتگر، نامی (۱۳۸۳)، یادداشتی در باره طبیعت در نقاشی معاصر ایران، مجله تندیس، شماره ۷۴.
- شاهچراغی، آزاده (۱۳۸۹)، پارادایم‌های پردیس، درآمدی بر بازشناسی و بازآفرینی باغ ایرانی، انتشارات جهاد دانشگاهی، تهران.
- صحی، منیژه (۱۳۸۴)، طبیعت آب و باد و خاک و آتش، مجموعه مقالات اولین هم‌اندیشی هنر و عناصر طبیعت، انتشارات فرهنگستان هنر.
- موزه هنرهای معاصر تهران، (۱۳۷۰)، آثار نقاشی معاصر ایران در اولین نمایشگاه دوسالانه نقاشی معاصر ایران، انتشار موزه هنرهای معاصر، تهران.
- موزه هنرهای معاصر تهران، (۱۳۷۲)، آثار نقاشی معاصر ایران در دومین نمایشگاه دوسالانه نقاشی معاصر ایران، انتشار موزه هنرهای معاصر، تهران.
- موزه هنرهای معاصر تهران، (۱۳۷۴)، آثار نقاشی معاصر ایران در سومین نمایشگاه دوسالانه نقاشی معاصر ایران، انتشار موزه هنرهای معاصر، تهران.
- موزه هنرهای معاصر تهران، (۱۳۷۹)، آثار نقاشی معاصر ایران در پنجمین نمایشگاه دوسالانه نقاشی معاصر ایران، انتشار موزه هنرهای معاصر، تهران.
- موزه هنرهای معاصر تهران، (۱۳۸۰)، آثار نمایشگاه هنر مفهومی، موزه هنرهای معاصر تهران، نشر زلال، تهران.
- موزه هنرهای معاصر تهران، (۱۳۸۲)، آثار نقاشی معاصر ایران در ششمین نمایشگاه دوسالانه نقاشی معاصر ایران، انتشار موزه هنرهای معاصر، تهران.
- موزه هنرهای معاصر تهران، (۱۳۸۲)، آثار نمایشگاه هنر معنوی، موزه هنرهای معاصر تهران، ناشر موسسه هنرهای تجسمی، تهران.
- مقتدر، منوچهر (۱۳۸۳)، فیلم باغ‌های تاریخی و رهنمودهای یونسکو، منشور فلورانس، در ۱۵ دسامبر ۱۹۸۲.